

D. JOANNIS MARTIANÆI
MONACHI BENEDICTI E CONGREGATIONE S. MAURI
COMMENTARII
S. HIERONYMI LIBROS

PROLEGOMENON

DE ERUDITIONIS PRÆSTANTIA AC PIETATE OPUSCULORUM S. HIERONYMI

§ I. Eruditione inter omnes scriptores ecclesiasticos longe præstat Hieronymus.

Bonus artibus et studiis expositum fuisse Hieronymum, qui neget nemo virorum est; id enim quævis ipse tacuisset, cuncte syllabæ ac litteræ opusculorum ejus palam testarentur, in Latino scilicet pene ab ipsis incunabulis inter grammaticos et rhetores et philosophos detritum eum atque versatum esse. At minima juvenilibusque peritia pars illa fuit contententi ad apicem intelligentiæ sacrarum Voluminum, qua haud sine laboribus maximis adæpta, dicere potuit, cum sanctissimo ac invictissimo rege: *Super omnes docentes me intellexi*. Tanta enim est de eruditionis Hieronymianæ laudibus fama consentiens, ut in Hieronymum aptissime quadret illud elogium unicum: *Uno ore plurimæ consentiunt gentes populi primum fuisse virum*. Equidem non solus sic opinor, quippe qui mecum eruditissimos viros habeo consentientes, Desiderium Erasmus cum primis ævo superiori clarissimum et ex cultum humanioribus litteris, cuius proinde verbis apposite dicemus ad persuadendum.

At quæ id profecto, inquit, cum mihi vehementer indignum videretur in omnibus eruditis, tum longe indignissimum in Hieronymo, cuius tam multa et tamque eximie doctæ promererebantur, ut vel solus et totus et incorruptus servaretur. Nam ceterorum quidem alios alia commendat dotes: id hoc uno *τολλέδω* ut aiant, conjunctum fuit, eximium fuit quidquid in aliis per partes miramur. Et cum in singulis egregium esse magnum sit ac rarum, hic sic excellit in omnibus, ut longe præcurrat in simul, si illum cum ceteris conferas; sin ipsam secum componas, in nullo præmineat. Tanta est rerum omnium summarum temperata! Etenim si naturæ felicitatem expendas, quid illius ingenio vel ardentius ad descendendum, vel acrius ad judicandum, vel fecundius ad inveniendum? Denique quid dexterior aut festivus, si forte res delectationem desideret? Sin eloquentiæ laudem requiras, in hac certe

Christianos scriptores universos tanto post se reliquit intervallo, ut nec hi cum Hieronymo conferri queant, qui vitam omnem in uno bene dicendi studio contiverunt: ac prorsus tantum abest ut quisquam sit nostræ religionis scriptor quem cum hoc possis componere, ut meo iudicio, Ciceronem etiam ipsum suffragiis omnium eloquentiæ Romanæ principem, nonnullis dicendi virtutibus superet: quod quidem in ipsis Vita copiosius demonstrabimus. Mihi sane hoc ipsum solet usvenire in Hieronymo, quod olim in M. Tullio, cum quo si quem contulero, per sequanturvis disertum, repente velut obmutescere videtur: et cuius linguam, citra contentionem vehementer admiro, ad hunc compositus et admotus, elinguis videtur et balbus. Sin doctrinam exigas, quæso te, quem habet vel eruditissima Græcia sic absolutam in omni doctrinæ genere, ut cum Hieronymo sit committendus? Quis unquam pari felicitate omnes totius eruditissimas partes conjunxit et absolvit? Quis unquam in tot linguis antecellit unus? Cui tanta historiarum, tanta geographiæ, tanta antiquitatis notitia contigit unquam? Quis unquam sacrarum ac profanarum omnium litterarum, et præm, et absolutam scientiam est assuetus? Sin memoriam examines, quis auctor, seu vetus, seu novus, quem ille non in promptu habuerit? Quis angelus divine Scripture, quod tam adhibitum, quod tam varium, quod ille non velut in numerato habuerit? Sin industriam, quis unquam tantum aut evoluit, aut scriptis voluminibus? Quis sic universam divinam Scripturam edidit, imbibit, concoxit, versavit, meditatus est? Quis æque sudavit in omni doctrinæ genere? jam si morum sanctioniam species, quis Christum spirat vividius? Quis docuit ardentius? Denique quis eum vite magis expressit? Poterat hic unus pro cunctis sufficere Latinis, vel ad vitæ pietatem, vel ad theologicæ rei cognitionem, si modo integer et incolumis exstaret. At nunc haud scio an quisquam omnium tractatus sit indignus. Bona pars vigiliarum ejus intercidit. Quod superest non depravatum erat,

sed prorsus extinctum et obliteratum: idque partim quidem illiteratorum vitio scribarum, qui solent ex emendatis inemendata describere, ex mendosis mendosiora reddere, prætermittere quod non legunt, corrumpere quod non intelligunt, velut Hebræa Græcæque vocabula, quæ frequenter intermisit Hieronymus; sed multo sceleratius asarilegis, haud scio quibus, studio detruncata permulta, addita nonnulla, mutata pleræque, depravata, sordidata, confusa, pene omnia: ut vix ulla sit periodus quam eruditus incensere possit legere. Immo, quod est pesulentiissimum vitandi genus, perinde quasi parum esset tot insulsißimas nugæ iuncta infantæ atque incerditas, in hominis eloquentissimi pariter ac doctissimi nomen ac titulum contulisse, mediis illius Commentariis, passim admisuerunt suas nenas, ne quis repugnare posset. Nam librum falso inscriptum permulta sunt que coarguunt. Ceterum fragmenta sparsim intermixta, veluti frumento confusum lolium, quo tandem cribro repurgat aliquis? Atque hæc omnia hic esse facta docetibus mox in operum illius catalogo, etc. »

Tot tantæque ob Erasmo contextæ laudes nihil sane honoris Hieronymo non debuit tribuere possunt; cum ille a præclarissimis viris, cum veteribus, tum recentioribus, æque atque a summis pontificibus et Ecclesiæ catholice synodis, semper dictus et habitus sit homo doctissimus, linguarum omnium peritissimus, in omni doctrinæ genere præcipuus, legis divinæ diligentissimus scrutator, mundi denique magister ac sacrarum codicum interpretis maximus. Quod ego ut impetrem cum gratia, præiudicis hujus laudis argumentaque propono, quibus nostri temporis Eruditi res sibi persuadendas semper exoptant.

§ II. Altissimæ hujus eruditionis præiudicia et argumenta.

Me autem in his argumentis summo pontifici præcurrere vix honestum est; quam ob rem Sixti Quinti verbis incipiam, quibus ipse elogio nostro ex parte anteverit, cum diceret præfatione Bibliis suis præfixa: « Tanta per se est Vulgatæ editionis auctoritas, tamque excellens præstantia, ut majorem desiderare penitus inane videatur. Qui namque in ea libri continentur (ut a majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) retenti sunt parim ex communi et antiquissima quadam editione Latine, quam sanctus Hieronymus Vulgatam editionem, Augustinus Italiam, sanctus Gregorius veterem translationem appellant, quam sanctus idem Augustinus cæteris, que tunc plurimæ in usu erant, etiam præferendam censuit, quod esset verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ; partim ex sancti Hieronymi translatione adsciti fuere; quibus idcirco quantum honor deferendum sit, is facile intelligit, qui eorum interpretis dignitatem agnoscit. Fuit enim sanctus Hieronymus (ut inter cæteros idem B. Augustinus testatur) Græco, Latino et Hebræo eruditus eloquio, et ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis, litterisque sacræ, ad decrepitas usque vixit ætatem:

atque omnes qui ante illum ex utraque orbis parte de doctrina ecclesiastica scripserant, pene vixit aut legit; eumque non modo Augustinus, Chromatius, Paulinus, cæterique sanctissimi episcopi, sed etiam Damasus pontifex Rom. de Scripturarum locis consulebat. Nec immerito tantam apud omnes nominis celebratam, in sanctarum præsertim Scripturarum scientia, adeptus fuerat: cum ad eam consequendam nullis vigiliis, nullis peregrinationibus pepercerit, et doctissimos quoque in Gallia adiverit: Constantinopoli Gregorium Nazianzenum, Alexandriæ Didymum, et alios sibi acquisierit, usus denique clarissimis Hebrææ lingue magistris: non enim uno aliquo doctore contentus fuit, sed plurimos eosque eruditissimos adhibebat: non rerum modo, verum etiam nominum sedulum indagator. Quinimmo et loca ipsa, quæ in Scripturis sæpe commemorantur, inspicit, idque ad intelligentiam Scripturarum summopere sibi profuisse testatur. Quicumque igitur tanti interpretis sanctitatem, ingenium, eruditionem, solertiam, magistris, labores, illud, in quo vixit, sæculum, cum linguarum omnium ac præsertim Hebrææ studia florent, diligenter spectaverint: facile iudicium damnantur eorum, qui aut tam eximii doctoris lucrubationibus non acquiescunt, aut etiam meliora, seu paria præstare se posse confidunt. » Hæc Sixtus Quintus ex nomine Hieronymi Vulgatam Editionem commendans.

Cum eo etiam concinit doctus Serarius Proleg. Bibl. cap. 49. quæst. 7. Nam diligentem Hieronymum in vertendis ac emendandis codicibus sacris ostendit adversus reprehensores, novatoresque Hæreticos, dum ait: « Hieronymus in sacris Bibliorum libris aut vertendis, aut corrigendis, diligentiam ostendit primo cætera ipsis aliis in rebus diligentia: cum hæc et esset revera, et ab eo intelligitur optima res momenti maximi. Secundo, æmulo-rum multitudine et prociacis. Hi enim, ut aliud nihil prosint, hominem solent, ad ea que facti, attentius, diligentiusque faciendi impellere: quemadmodum equos ad sese agitantem et commovendum pulices ac muscæ. Tertio, omnium consensus. Neque enim vidi, qui hac in re quidquam in S. Hieronymo desideraret, præter pauculos et catholicos apud Andrædium lib. 4. pag. 92, ubi se illis ait non repugnare, qui diligentiam in eo nonnunquam perspicuatemque requirunt: et præter unum et Novatoribus Junium, qui lib. 11, cap. 13, num. 19, pagina 144, non quidem aperte, sed occulte, nescio quid magnatur, dum scribit: *Per alios sic occupabatur Hieronymus, ut cursum tantum ei, et captum plerumque vocare distringere*. Sane occupabatur S. Hieronymus plurimum. In ea tamen que major erat ponderis, ut plus conferret attentionis et operæ, ipsa ei suadebat prudentia, quam in eo vocat S. Augustinus Epist. 19: *Doctam et otiosam, annosam, ingeniosam, diligentem*. Et vero plus his in rebus poterat stans pedere in uno D. Hieronymo, quam toto incumbens pedere, et quidem horæ, diesque plures, Junius, scilicet similes, et Hebræoli alii. » Hucusque Serarius.

Scribae non sufficerent, si cuncta hoc loco replicarem, quae in Eruditorum libris reperitur scriptura in laudem ingenii ac eruditionis Hieronymi. Itaque ne longius excurrat oratio, redeo nunc ad capita quaedam praedictorum et argumentorum, quibus certo ascribere possumus S. Hieronymo praecellentem, de qua loquimur, peritiam et sacram eruditionem. Nihil enim in eo non praecipuum, non singulare reperies, cum in mentem venerit ingenii huius indoles ac institutio, magistrorum nobilitas; nobilitatemque contubernium; locorum celebritas, urbiumque frequentia, quarum fuit colonus; copia librorum ac voluminum; industria propria, solertia, diligentia, constans et invictus studiorum labor, atque denique in Litteris sacris acta et exacta, quicumque in isthaec ac similia eruditionis Hieronymianae praedicta animus intenderit, necum illico ipse enumeratione de stulta scolorum, Criticorum, et Hebraeorum confidentia, qua se pares Hieronymo in scientia divinarum Scripturarum profitentur; vel quod detertus est, eidem prestare in eruditione Hebraica gloriantur haud obscure. Sed brevi aggrediar ad decemduum huiusmodi supercilium, post aliquam enumerationem argumentorum ejus eruditionis, quam praeter alios Scriptores universos habuit Hieronymus.

4. Ab incunabulis domi diligenter institutus a Christianis pietate parentibus Christum statim imbibit; simulque bonis litteris, quarum ea tum aetas capax esse poterat, apud Orbilium (a) imbutus, puer adhuc Romam missus est, velut ad primarium tum religionis, tum eruditionis magistram, ut audiret foret grammaticorum, rhetorum, ac philosophorum tunc temporis prudentiae et eloquentiae gloria clarissimorum. Inter nobilissimos igitur magistros a pueris detritus Graecae ac Latinae litterae tanto felicitas didicit, quanto maturus: habent enim litterae nescio quid durusculum et subacrobium in illis qui scribit se contulerunt ad discendum. Donatum porro in grammaticis habuit praecceptorem, cujus exstant in Maronem et Terentium Commentarii, quorum etiam in Apologia priore adversus Rufinum mentionem facit Hieronymus his verbis: « Puto quod puer » legeris Aspri in Virgilium et Sallustium Commentario; Vuleatii in Oratones Ciceronis; Victorini » in Dialogos ejus; et in Terentii Comedias praecceptoris mei Donati, aequae in Virgilium, et aliorum in adios. » Sub tali ac similibus praecceptoribus jam adultior factus Hieronymus in bonis litteris, nullum doctrinae genus intactum reliquit: nam Porphyrii isagogen, Platonicam, Academicam, Stoicam ac ceterorum omnium philosophiam perlegere voluit. In rhetoricis tamen sese studiosius exercens, declamatorium palestram subire non renuit; nec alicuius ibi irascitur quod puer in fietis controversiis, et obliquis rhetorum strophis luserit aliquando. Horum autem studiorum sodales inter ceteros habuit Pammachium summo loco natum; et antea Bonosum puerum nobilem, cui opes afflavit erant;

Helfedorum quoque, quem postea monacho integritas et virtus ad episcopi functionem pertraxit. Ergo si primus ex S. Ambrosio discendi orator nobilitas est magistri; si honestissimos pueros in virtute litterarum studio aemulos habere magnum est: si Romam agnoscere educatricem suam praestantissimam laudis videtur apud omnes, quibus jam abo prestare poterit Hieronymo nostro, id est felicissima indoli, ingenio secundo ac facti, pectori ardentiatuque infatigabili, omnibus liberalibus disciplinis excolto ac perpolito?

2. In secularibus igitur litteris Roma ad plenum eruditus, ad graviora studia jam adiciens animum, hac etiam parte laudatissimos viros est imitatus, Pythagoram scilicet, Platonem et Apollonium, ut lustrandis regionibus sapientiae ac scientiae suppellectilem redderet auctiorem. Gallias itaque lustravit cum suo peregrinationis comite Monacho, et in illis studiosae bibliothecae omnes; congressus etiam cum iis, quos vel eruditio, vel integritas morum effecerat insigniores. Treveris demum ingens Hilarii volumen de synodis propria manu descripsit. Utramque deinde patriam postquam reviserat, et eam in qua natus, et eam in qua renatus, in Orientem perrexit cum locupletissima Bibliotheca, cum summo studio comparaverat; ea enim haudquaquam carere potuit. Quorum autem praecceptorum consuetudine deinceps usus fuerit, ab ipso dicere juvat, ne quid fiat secus quam oportet. Ex epistola igitur Pammachio et Oceano inscripta rem imprimis memoriam facio.

« Dum essem juvenis, inquit, miro discendi felicitate rebar ardore, nec juxta quorundam praesumptio- nem ipse me doceri. Apollinarium Laodicenum » audiui Antiochiae frequenter et colui, et cum me » in sanctis Scripturis erudit, nunquam illius con- » tentiosum super sensu dogma suscepi. Jam canavi » aspergebatur caput, et magistrum potius, quam » discipulum decebat; perrexi tamen Alexandriam, » audiui Didymum; in multis ei gratias ago, quod » nescivi, didici; quod sciebam, illo docente, non » perdidit. Veni rursus Hierosolymam et Bethleem; » quo labore, quo pretio Bar-Ananiam nocturnum » habui praecceptorem? Timebat enim Iudeos, et » mihi alterum exhibebat Nicodemum..... Quod » autem opponunt congregatae me libros Origenis » super cunctos homines, utinam omnium tracta- » torum habere volumina, ut tarditate ingenii » lectionis diligentia compensarem. Congregavi » libros ejus, fateor; et ideo errores non sequor, » quia scio universa quae scripsit. Credite experto, » quasi Christianus Christianis loquar. Venenata » sunt illius dogmata, aliena a Scripturis sanctis, » vim Scripturis facientia. Legi, inquam, legi Ori- » genem; et si in legendo crimen est, fateor, et » nostrum marsupium Alexandrinae Chartae evacua- » runt. »

In Apologetico quoque ad Dominionem irridentis imperitum monachum, multa de suis praecceptoribus

nos perdoceat, dicens: « Scribis enim monachum, » immo nescio quem de trivio, de comitis, de pla- » teis circumforaneum, rumigerulum, vafrum tan- » tum ad detrahendum, qui per trabem oculi sui » festucam alterius nitatur cruere, concionari ad- » versum me, et libros, quos contra Jovinianum » scripsi, canino dente rodere, lacerare, convelle- » re; hunc dialecticum urbis vestrae, et Plantinae » familiae columnen, non legis quidem Καρυππος; » Aristotelem, non κασι Έρακλειος, non Τοναζ, non » saltem Ciceronis Τονος; sed per imperitorum cir- » culos, muliercularumque συροτα, syllogismos » texere, et quasi sophismata nostra callida argu- » mentatione dissolvere. Stultus ego, qui me puta- » verim haec absque philosophis scire non posse; » qui meliorum styli partem eam legerim, quae doc- » teret, quam quae scriberet. Frustra ergo Alexandri » veteri Commentarios, nequidquam me doctus Ma- » gister per σινεργητες introduxit ad logicam. Et » ut humana contentam, sine causa Gregorium » Nazianzenum et Didymum in Scripturis sanctis » catechistas habui. Nil mihi profuit Hebraeorum » eruditio, et ab adolescentia usque ad hanc eta- » tem quotidiana in Legge, Prophetis, Evangelis, » Apostolisque mediatio. Inventus est homo absque » praecceptore perfectus, πνευματικός, Έβραος και » αφοδιστικός, qui eloquentia Tullium, argumentis » Aristotelem, prudentia Platonem, eruditione Ari- » starchum, multitudine librorum Chalcenterum, » Didymum scientia Scripturam, omnesque sui » temporis vincat tractatores. »

Denique in Apologia sua adversus Rufinum, ita eundem alloquitur: « Audio praeterea te quaedam » de epistola mea philosophice carpere, et homi- » nem rugose frontis, adductaque supercillii. Plan- » tino in me sale ludere, eo quod Barrabam Iudeum » dixerim praecceptorem meum. Nec mirum si pro » Bar-Ania, ubi est aliqua vocabulorum similitudo » do, scriperis Barrabam; cum tantam haberes » licentiam nominum immulandorum, ut de Euse- » bio Pamphilum, de heretico martyrem feceris... » Audi ergo sapientiae columnen, et norma Cato- » nianae severitatis. Ego non illum magistrum » dixi, sed meum in Scripturas sanctas studium » volui comprobare; ut ostenderem me sic legisse » Origenem, quomodo et illum audieram: ne- » que An injuria tibi facta est, quod pro te Apollina- » rium Didymumque sectatus sum? Namquid » in illa Epistola Gregorium virum eloquentissi- » mum non potui nominare, qui se apud Latinos » impar est, quo ego magistro glorior et exsul- » to? etc. »

Ex his porro testimoniis jam allatis, nullisque si- » milibus alii brevitate ergo praetermissis, liquide » apparet Hieronymum super omnes homines congre- » gasse Eruditorum libros; in secularibus ac sacris » Litteris praecceptores habuisse sui temporis omnium » doctissimos, sive Graecos, sive Hebraeos; nullum » denique finem discendi fecisse Romae, Antiochie, » Alexandriae, Constantinopoli et Hierosolymae: ubi » haud dubie vigebant hac aetate Latinorum, Graeco-

rum, ac Hebraeorum gymnasia et secularium atque » divinarum studia Litterarum.

3. Praecipua quidem haec sunt argumenta erudi- » tionis Hieronymiana, sed apex doctrinae modus stu- » diorum, quem Erasmus eleganter expressit ver- » bis: « Tempus omne studiis et orationibus partici- » pabatur, bonam etiam nocturnam partem his operis » addens: minima portio datur somno, minor cibus, » nulla otio. Studii lassitudinem recreabat deprecatio, » aut hymnus: mox velut integer ad intermissam le- » ctionem redibat. Relegebat universam bibliothecam » suam, veterum studiorum memoriam sibi renovans, » sacras Litteras ad verbum ediscebat. Meditabatur » in Prophetis, in eruedis oraculorum mysteriorum vi- » gilantissimus. Ex Evangelicis et Apostolicis litteris, » velut ex purissimis fontibus, Christi philosophiam » hauriebat. Primus enim ad pietatem gradus est » scire auctoritas tui dogmata. Ceteros Interpretes ad- » hibito delecta judicio legebat, nullum omnino » scriptorem praetermittens, unde non aliquid decer- » peret, non ethnicos, non haereticos. Noverat, enim » vir prudentissimus ex sterpionibus legere arum: » noverat fructibus melleum desumere succum, ana- » reas sua relinquens venena: et jam tum ab Aegyptiis » quidquid poterat, comvasabat, hostium opibus Do- » mini templum locupletaturus. Quoque certior esset » memoria, et paratior usus, quidquid legerat, id in » locos digerebat: compositis singulis, ut affinitatis, » aut pugnantis ratio postulabat... Quid multis? Ni- » hil omnino praetermissum est, quod ad inclytum » Ecclesiae doctorem, ac vere magnum theologum in- » situendum pertinebat: ne quid usquam deesset » eruditioni: aut necubi vita parum emendata, do- » ctrinae minueret et elevaret auctoritatem. »

Hic etiam addenda supplicationum ac jejuniorum » frequentia qua spem in Deo Patre luminum impe- » trare voluit Vir sanctus cogitatum purum donumque » intelligentiae perfectum, ut eodem spiritu interpre- » taretur volumina sacra, quo primum scripta credun- » tur. Hinc eum frequenter audias in proemiiis opus- » culorum et epistolis, *Orationem vestrarum fultus » auxilio difficillimum opus aggrediar; vel Ora quitor, » frater, Dominum Jesum Christum, ut eodem labore » et Spiritus gratia, quo alios Prophetas interpretati » sumus, et hunc explanare valeamus; aut, Orantibus » nobis, opus ad finem usque perduci.* Ita Hieronymo » nihil erat sanctius et antiquius, quam ut syntagmata » sua et opuscula orationibus piorum amitorum ac » propriis, austeritateque jejuniorum Domino conse- » crarentur.

Jam post divina subsidia, et humana reliqua con- » sideremus in quarto argumento ac ultimo prejudi- » cio altissimae eruditionis Hieronymianae. Neque ve- » ro, Έβραος, πνευματικός, aut αφοδιστικός, id est, » Deo plenum, Spiritu afflatum, vel sua industria do- » ctum sese reputavit Vir maximus, sed omni diligen- » tia adhibita, opportune, importune discere cupiebat » quae nesciebat. Quia vero intellexit quae Hebraeorum » sunt ab Hebraeis esse quaerenda; quae Chaldaeorum » Chaldaeis; quae Aegyptiorum ab Aegyptiis; et quae » Syrorum ac Graecorum a Syris atque Graecis, horum » omnium consuetudine frequenter usus est, ut ratio-

(a) Hoc vero non proprium ejus, qui Hieronymum docuit, magistri, sed celebre est pedagogi nomen, ex quo et summi αφοδιστικων Hieronymus appellavit.

nem linguae uniuscujusque gentis in codicibus sacris perspectam habere. Insuper spectator esse voluit locorum ubi scripti vel interpretati sunt libri sacri, ad intimos Scripturarum sensus lucidius intendendos. Quomodo enim, inquit ipse, Græcorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint; et tertium Virgilio librum, qui a Troade, per Leucatem, et Acrocaraniam ad Siciliam, et inde ad ostia Fluminis navigarint, ita sanctam Scripturam lucidius intueantur, qui Judeam oculis contemplantis fest, et antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverint. Unde et nobis cura fuit, cum eruditissimis Hebræorum, hunc Liborem subire; ut circumiremus provinciam, quam universæ Christi Ecclesie sonant. Fa-teor enim, mi Domini et Rogatiane charissimi, nunquam me in divinis voluminibus, propriis viribus credidisse, nec habuisse magistrum opinionem meam; sed ea etiam de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum: quanto magis de his super quibus anceps eram? Denique cum a me nuper literis flagitassetis ut vobis Paralipomenon Latino sermone transferrem, de Tiberiade Legis quemdam doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumpsi: et contuli cum eo a vertice, ut aiunt, usque ad extremum unguem; et sic confirmatus, ausus sum facere quod jubebatis.

Eruditionem igitur Hieronymi omni genere rerum cumulatam demonstrant præcedentia quatuor præjuncta et argumenta. Quid enim literariæ perfectionis in illo desiderare possumus, qui bona indole ardente ingenio præditus auditor fuit assiduum præceptorum sui temporis in grammatica, in philosophia, et in theologia facillè principum? qui ab Hebræis, a Syris, Chaldeis, Ægyptiis, nec non a Græcis viva voce et literis edoctus, universam Scripturam sacram ita animis imbibit, ut peccus suorum bibliothecam fecerit Christi, fueritque circulum Ecclesie et summorum pontificum, qui nullam in vita putarunt digniorem confabulationem, quam de Scripturis sermoneari cum Hieronymo; ita tamen ut illi interrogarent ipse responderet. Hæc sunt exercitationes ingenti hæc curricula mentis sancti Doctoris. In his desudans atque elaborans, corpore senex tandem esse potuit, animo nunquam fuit.

§ III. *Scioli quidem, æmuli ac critici recentiores confutati.*

Pudebit forte sciolos quosdam, æmulos et criticos, tot dotibus ornatum, omnibus numeris absolutum, nullo non genere eruditionis præstantem suspicere Hieronymum, quem illi sæpius in turba imperitorum, vel apud mulierculas canino dente carere, nec satis eruditum ostendere gloriantur. At quid aiunt æmulatores illi Hieronymiane virtutis ac eruditionis? Unum præsertim nobis objiciunt, quod videtur minere laudes peritæ tanti viri: Sæpe, inquit, falsus est Hieronymus in sua Bibliorum translatione, et in Commentariis eorundem librorum; quia Judæis præbuit se credulum, et non raro fa-

bulis Judaicis ac traditionibus indulsit. Ita David Clericus in Questionibus sacris, pagina 245. Sed a Rabino, inquit, magistro deceptus, ut alii observant, vir magnus hallucinatus est. Et Jacobus Capellus Observat. in cap. IV. Cantici Cantice: Id Hieronymus constanter veritatis. Sed omnino magnum illum virum decepti Judæus quoniam tum utebatur. Ardet quoque Jacobus Capellus Indice rerum et verborum Criticæ sacre Ludovici Capelli parentis sui, in Hieronymo: Male quædam veritatem in textu Hebræo... et alibi sæpius a præceptore Judæo deceptus. Similes hallucinationes et errores objicit R. Simonius et alii nonnulli: sed illi jam profligati sunt infra in Notis prolixioribus, vel in Commentario meo ad librum Hebræorum nominum. In commune tamen omnibus Criticis primum respondeo, ut eadem deinde conferam cum Clerico et Capellis, quos non vulgaris eruditio et Hebræicæ linguae peritia mihi in honore esse postulat.

Quid animi vero Hieronymiani super hac re sit, quamque valde iniqua cantilena illa quam nobis crebro insurrant tum imperiti catholici, tum heterodoxi critici, ex verbis consequentibus manifestissime declarabitur; cum in eis multa sint argumenta quibus demonstrat Hieronymus se nunquam inclinavisse ad Judæos; quanto magis futilibus eorum traditionibus et fabulis indulsisse. Audiant proinde universi et cognoscant æquitate expostulationis mee adversus reprehensores tanti viri, qui ex sui animi sententia ita loquebatur in suis opusculis.

Epistola ad Pamnuchium et Oceannum: « Si expedit odisse homines, et gentem aliquam detestari, miro odio aversor circumcisos. Usque hodie enim persequuntur Dominum nostrum Jesum Christum in Synagoga Satanae. Objiciat mihi quisquam, cur hominem Judæum habuerim præceptorem. Et audeat quidam proferre litteras meas ad Didymum quasi ad magistrum. Grande crimen discipuli, si hominem eruditum et senem magistrum dixerim... Ineptia sunt hæc et frivola. »

Præfatione in librum Josue: « Unle esset arcana, tum opus venenata carpere lingua desistat; vel suscipiens, si placet, vel contemns, si displicet: memineritque illorum versum: *Os tuum abundavit nequitia, lingua tua concinnavit dolos. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, etc.* Quæ enim audientis, vel legentis utilitas est, nos laborando sudare, et alios detrahendo laborare? Dolere Judæos, quod calumniandi eis et irridendi Christianos sit ablata occasio, et Ecclesie homines id despiciere, immo lacerare, unde adversarii torqueantur. »

Præfatione in librum Paralipomenon: « Nunc vero, cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, et germana illa antiquaque translatio corrupta sit atque violata, nostri arbitri putatas, aut pluribus judicare qui in verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Judæis, cornicum, ut dicitur, oculos confingere. »

Præfatione in librum Tobie: « Mirari non desino exactionis vestre instantiam: exigitis enim

ut librum Chaldeo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham; librum utique Tobie, quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum secantes, his, que Apocrypha memorant, mancipant: feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Argunt enim nos Hebræorum studia, et imputant nobis, contra sum Canonem Latinis auribus ista trans-ferre. Sed melius esse judicans Pharisæorum displicere iudicio, et episcoporum jussionibus deservire, insitit ut potui, etc. »

Libro III Apologie adversus Rufinum: « Tu Latinas Scripturas de Græco emendabis, et aliud Ecclesiis trades legendum, quam quod semel ab Apostolis susceperunt; mihi non licet post Sep-tuaginta editionem, quam diligentissime emendam ante annos plurimos meæ lingue hominibus, tuaginta editionem, quam diligentissime emendam ante annos plurimos meæ lingue hominibus, vertere, que ipsi verissima confitentur; ut si quando adversum eos Christianis disputatio est, non habeant subterfugiendi diverticula, sed suomet potissimum mucrone feriuntur. »

Epistola ad Marcellam, *Ut iam parcam*, etc.: « Queris quidnam illud sit, quod epistolice confabulationis munus excludam sit. Jampridem cum voluminibus Hebræorum editionem Aquilæ commiseram, ne quid forsitan, propter odium Christi, synagoga mutaverit: et, ut amice menti fatear, que ad nostram fidem pertineant roborandam, plura reperio. Nunc a Prophetis, Salomone, Psalterio, Regnorumque libris exanimissimè recessitis. Exodum teneo, quem illi *ELLE SMOTH* (עלל סמות) vocant, ad Leviticum transiturus. Vides igitur, quod nullum officium huic operi præponendum est. »

Epistola ad Damasum, *Septuaginta*, etc.: « Sed ne videamur aliquid præterisse earum, quas Judæi vocant *deuterocanon*, et in quibus universam scientiam ponunt: nunc brevitè illud attingimus, quare in Hebræo sit positum: *El quis ibit nobis?* Sicut enim in Genesi dicitur: *Faciemus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*; ita et hic puto dictum, *El quis ibit nobis?* Nobis autem qui-bus illis æstimandum est, nisi Patri, et Filio, et Spiritu sancto, et quibus vult quicumque eorum obsequatur voluntati? Et in eo quidem quod unus loquentis persona proponitur, divinalitas est unitas: in eo vero quod dicitur, *nobis*, personarum diversitas indicatur. »

Epistola ad Hedibiam, Quæstione secunda: « Si ergo panis, qui de celo descendit, corpus est Domini; et vinum, quod discipulis dedit, sanguis illius est novi Testamenti, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum: Judaicas fabulas repellamus, et ascendamus cum Domino cenaculum magnum stratum, atque mundatum; et accipiamus ab eo sursum calicem novi Testamenti, ibique cum eo Pascha celebrantes, inebriemur ab eo vino sobrietatis. »

Libro III Commentar. in Isai., cap. viii: « Duas domus, Nazarei (qui ita Christum recipiunt, ut observationes legis veteris non amittant) duas familias interpretantur, Sammai et Hillel; ex qui-

bus orti sunt Scribæ et Pharisei, quorum suscepit scholam Aquila, quem magistrum Aquilæ pro-selyti alunt. Et post eum Meir, qui successit Johanan filius Zachai: et post eum Eliezer, et per ordinem Delphon. Et rursum Joseph Gama-lieleus; et usque ad captivitatem Jerusalem, Josue... Sammai igitur et Hillel, non multo prius quam Dominus nasceretur, orti sunt in Judea, et veritatem. Et hæc esse duas domus, que Salvatore non receperunt, quia factus sit eis in ruinam et in scandalum. »

Commentario in Ecclesiastem, cap. v: « Hebræus (*ejus præceptor*) ita sentit: Quod non potes facere, ne promittas... Sed in eo quod ait: *Ut peccare facias carnem tuam*, non diligenter eventillans, ita in-tellexit, quasi dixisset: *Non des os tuum ut non pecces*. Nobis vero alter sensus videtur, quod arguantur hi qui de vitio carnis queruntur, et aiunt se corporis necessitate compulsos ea facere que nolint. »

Eodem Commentario in cap. ix Ecclesiastæ: « Aliter referebat Hebræus versiculum istum, in quo dicitur: *Melior est enim canis vivens super leonem mortuo*, ita apud suos expoi: Utiliorem esse quemvis indoctum, et eum qui adhuc vivat et doceat, a præceptore perfecto, qui jam mortuus est... Sed quia nobis hæc expositio non placet, ad majora tendamus... Canis ergo vivens non sumus ex nationibus; leo autem mortuus, Judæorum populus a Domino derelictus. Et melior est apud Dominum iste canis vivens, quam leo ille mortuus. Nos enim viventes cognoscimus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum: illi vero mortui nihil sciunt, neque expectant aliquam re-promissionem, etc. »

Fauca isthæc de multis in aspectum lucemque proferre vult testimonia, ut ex his miraretur lector studiosus futilitatem opinionationis tam scolorum, quam Criticorum, qui sermonibus ac libris importune nobis recantant, Hieronymum a Judæis deceptum, et plus satis fidem habuisse ipsorum fabulis et traditionibus. Immo eniavero quis tam difficultas ad persuasionem et fallaciam, ut Hieronymus fuit in usu ac consuetudine Hebræorum? Ille enim est, qui miro odio adversabatur Circumcisos, et cuius translatione dolebant et torquebantur Judæi, Feclesie Christi adversarii, qui cornicum illarum quotidie oculos configebat; qui incredulis subterfugiendi diverticula auferabat, et proprio eos confodiebat mucrone; qui cum voluminibus Hebræorum editionem Aquilæ exanimissimè contendebat, ne quid forsitan propter odium Christi synagoga mutasset; qui *deuterocanon* Judæorum captivas ad suos sensus trahebat, vel omnino repellendas docebat et abiectandas; qui Deuterotus Judæos, et principes eorum vocat *dissipatores et contaminatores Legis* divine, quibus Salvalor noster factus sit in ruinam et scandalum. Ipse est denique, qui præceptores suos Judæos, quamvis in Christum aliqui credidissent,

libertate prudenti atque docta refellit in Commentariis. Cessent ergo Critici Judicatas fraudes, captiones et hallucinationes fingere in Hieronymo, cum istiusmodi suspitionibus reclamet scientia, prudentia, studium et pietas hominis Dei, ac Doctoris altissimi.

§ IV. *Summa pietas ac religio in Commentariis et Opusculis etiam criticis Hieronymi.*

Summam Hieronymi pietatem in Opusculis etiam criticis hoc loco breviter demonstrandam suscepi. Ab exemplis antea rem totam perficio, quia in hoc argumentum illa sola sufficiunt.

1. Primum smittit ex epistola ad Fabiolam de Vestis sacerdotali: « Super patre suo et matre sua non inquinabitur. Multa nos facere cogit affectus; et dum propinquitatem respicimus corporum, et corporis et anime offendimus Creatorem. Qui amat patrem aut matrem super Christum, non est eo dignus. Discipulus ad sepulchrum patris ire desiderans, Salvatoris prohibet imperio. Quanti monachorum dum patris, matrisque miserentur, suas animas perdiderunt? Super patre et matre polli nobis non licet, quanto magis super fratre, et sororibus, consobrinis, familia, servulis? Genus regale, et sacerdotale sumus. Illum attendamus Patrem, qui nunquam moritur, aut qui pro nobis moritur; et qui ideo vivens mortuus est, ut nos mortuos vivificaret. Si quid habemus de Ægypto, quod principes mundi suum possit agnoscere, tenenti Ægyptice cum pallio relinquamus. Syndrome operatus adolescens vincitum Dominum sequebatur: in laqueos nisi expeditus et nudus persequendum declinasset impetu. Reddamus parentibus, quae parentum sunt: si tamen vivunt: si servientes Domino filios suos præferri sibi gloriantur.

« Et de sanctis non egrediatur, et non polluet sanctificationem Dei sui. Pro otioso quoque verbo rationem reddituri sumus; et omne quod non edicat audientes, in periculum vertitur loquentium. Ego si fecero, si dixerò quidpiam quod reprehensione dignum est: de sanctis egredior, et polluo vocabulum Christi, in quo mihi blandior; quanto magis pontifex et episcopus, quem oportet esse sine crimine; tantumque virtutum, ut semper moretur in sanctis, et paratus sit victimas offerre pro populo, sequestrer hominum et Dei, et carnes Agni sacro ero conficiens: quia sanctum oleum Christi Dei sui super eum est. Non egrediatur de sancto, ne vestimentum, quo indutus est, polluat. Quotquot enim in Christo baptizati sumus Christum indimus. Ille montanus habitator, qui de Jerusalem descendebat in Jericho, non prius vulneratus est quam nudatus. Infunditur ei oleum medicamentum lene, et misericordia temperatum, et quia debuit negligentie sentire cruciatum, vini austeritate mordetur, ut per oleum ad penitentiam provocetur, per vinum severitatem sentiat judicantis.

« Ego jam mensuram epistolae excedere me intel-

ligo, et excipientis ceras video esse completas. Unde ad reliqua transeo, ut tandem fiat oratio. Lamina aurea rutilat in fronte; nihil enim nobis prodest omnium rerum eruditio, nisi Dei scientia coneretur. Lincis induntur, ornantur hyacinthinis, sacro balneo cinguntur, dantur nobis opera, rationale in pectore ponitur: accipiunt veritatem, profert sermo doctrinam; imperfecta sunt universa, nisi tam decorum dignus queratur auriga, et super creaturas creator instans, regat ipse que condidit. Quod olim in lamina monstrabatur, nunc in signo ostenditur crucis. Auro legis, Sanguis Evangelii pretiosior est. Tunc signum juxta Ezechielis vocem gementibus agebatur in fronte: nunc portantes crucem dicimus: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. Bis in Exodo legimus, præcipiente Domino, et Moysè jussa faciente, octo vestium genera Pontificis. In Levitico de septem tantum scriptum est: et refertur quomodo Moyses fratrem suum Aaron illis indueret: de solis feminalibus nihil dicitur: hæc, ut arbitror, causa, quod ad genitalia nostra, et verenda lex non mittit manum; sed ipsi secretioria nostra, et confusione digna tegere, et velare debemus, et conscientiam puritatis, ac seminum Deo iudici reservare. De cæteris virtutibus, v. gr. sapientia, fortitudine, iustitia, temperantia, humilitate, mansuetudine, liberalitate, possunt et alii judicare; pudicitiam sola novit conscientia, et humani oculi ejus rei certi iudices esse non possunt: absque his, qui passim in morem brutorum animalium libitini expositi sunt. Unde et Apostolus: De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo: quasi Moyses loquatur, feminalibus ego non vestio, nec impono alicui necessitatem: qui vult sacerdos esse, ipse se vestiat. O quantis virginibus, et quantorum sperata pudicitia in die iudicii dehonestabitur: quantum infamata pudicitia a Deo iudice coronabitur. Ipsi igitur assumamus feminalia: ipsi nostra verenda operamur: non queramus alienos oculos. Ita tegantur genitalia, ut nullorum oculis pateant, ne quando intramus Sancta sanctorum, si qua apparuerit turpitude, morte moriamur.

« Jam sermo finitur, et ad superiora retrahor. Tanta debet esse scientia et eruditio pontificis Dei, ut et gressus ejus, et motus, et universa vocalia sint. Veritatem mente concipiat, et toto eam habitu resonet et ornata: ut quidquid agit, quidquid loquitur, sit doctrina populorum. Absque tintinnabilibus enim et diversis coloribus, et gemmis floribusque virtutum, nec sancta ingredi potest, nec nomen antistitis possidere. Hæc ad unam lucubratiunculam, cum jam finis solvatur, retur a litore, nauta crebrus inclamaretur, propro sermone dictavi, que memoria tenere poteram, et que diuturna in rationali pectoris mei lectione congresseram: satis intelligens magis me loquenti impetu, quam iudicio scriberis fluere, et more torrentis turbidum proferte sermonem. Fertur in indice Septimi Tertulliani liber de A-

ron vestibus, qui interim usque ad hanc diem a me non est reperitus. Si a vobis propter celebratam Urbis fuerit inventus, quæso ne meam stillam illius fluminis comparetis. Non enim magnorum virorum ingenis, sed meis sum viribus æstimandas.»

2. Ex epistola quoque ad eandem Fabiolam de quadraginta duabus Mansionibus Israel in deserto, hæc habes exempla virtutum: « Ex quo animadvertis non in monte simpliciter, sed in montis monte Pontificem mortuum, ut dignus locus meritis illius monstraretur. Mortui autem eo anno, quo novus populus reprobationis terram intravit, iustus erat in extremis finibus terre Idumæorum. Et quoniam in monte sacerdotium Eleazare filio dereliquerit, lexque eos, qui eam impleverint, perducit ad summum: tamen ipsa sublimitas non est trans fluenta Jordanis, sed in extremis terrarum operum finibus, et plangit eum populus triginta diebus: Aaron plangitur, Jesus non plangitur. In lege descensus ad inferos, in Evangelio ad paradisum transmigrit. Audivit quoque Chananeus quod venisset Israel, et in loco exploratum, ubi quondam offendisse populum noverant, inveniunt prælium, et captivum ducunt Israel. Rursumque in eodem loco pugnatur, ex victo victi vincitur, victi superant, appellaturque nomen loci *Horma*, id est, anathema. Eadem dicere mihi non est pigritum, legentibus necessarium, quod semper humanus status in hujus sæculi via fluctet, et alius in valle, alius in excelsis vertice. Cunque nos Dei auxilio destitutos hostis invaserit, duxeritque captivos, non desperemus salutem; sed iterum armemur ad prælium. Potest fieri ut vincamus, ubi victi fuimus, et in eodem loco triumphemus ubi fuimus ante captivi.»

3. Ex epistola ad Principiam Virginem: « Accingere gladio tuo super femur tuum, foras istum arbitror te locum optime intelligere, et accingere tam Christi gladio militare. Ut autem scias semper per virginitatem gladium habere pudicitiam, per quem truncata opera carnis, et superat voluptates, gentilibus quoque error deas virgines finit armatas, Accinxi et Petrus humbos suos, et ardentem lucernam habuit in manibus suis. . . . Gloria ergo et decore suo, sive specie et pulchritudine divinitatis sua carnis opera mortificans, et natus ex Virgine, futuris virginibus virginitatis principis fuit.»

4. Ex epistola ad Cyprianum presbyterum: « Domine, habitaculum factus es nobis in generatione et generatione. Sepulchrum: Domine fugium factus es nobis, in omni generatione et generatione. Pro habitatione et religio in Hebraico MAON ponitur, quod magis habitationem quam refugium sonat. Narraturus autem tristitia, et genus deploraturus humanum, a laudibus Dei incipit: ut quidquid postea homini accidit adversorum, non Creatoris duritia, sed ejus qui creatus est culpa accidisse videatur. Qui sustinet tempestatem, vel petre, vel teili quaerit refugium. Quem hostis

persequitur, ad muros urbium confugit. Pessus viator tam sole quam pulvere, umbræ quaerit solatium. Si sævissima bestia hominis sanguinem sistat, caput et nititur, utcumque poterit, præsens vilare discrimen. Ita et homo a principio conditionis suae Deo ultitur adiutore: et cum illius sit gratia quod creatus est, illiusque misericordiae quod subsistit, eo qui iia concessit liberum agere potest absque eo, qui iia concessit liberum arbitrium, ut suam per singula opera gratiam non negaret: ne libertas arbitrii redunderet ad injuriam conditoris; et ad ejus contumaciam, qui ideo liber conditus est, ut absque Deo nihil esse se noverit. Quod autem dixit, in generatione et generatione, omnia significat tempora, et ante Legem, et in Legge, et in Evangelii facta. Unde et Apostolus dicit: Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, sed ex dono Dei. Et omnes epistolæ ejus in salutationibus principum, non prius pacem habent, et sic gratiam; sed ante gratiam, et sic pacem; ut, donatis nobis peccatis nostris, pacem Domini consequamur.

5. Ex Commento in cap. x Ecclesiastæ: « Væ tibi terra, cujus rex adolescens, et principes tuamne comedunt. Beata terra, cujus rex tuus et capivnuorum, et principes tui in tempore comedunt; in fortitudine, et non in confusione. Videtur quidem reprobare juvenum principatum, et luxuriosos iudices condemnare; quod in altero per ætatem sit infirma sapientia, in aliis etiam matura ætas delicias enervetur. Et e contrario principem probare bonis moribus, et liberaliter institutum; et eos iudices prædicare, qui nequaquam voluptatem negotii civium præferant; sed post multum laborem et administrationem reipublicæ, cibum capere quasi necessitate cogantur. Verum mihi sacratius quid latere videtur in littera: quod juvenes dicantur in Scriptura, qui a veteri auctoritate descendunt; et cetera præcepta parentum contemnunt; qui, neglecto Dei mandato, cupiunt statere traditiones hominum. De quibus in Isia: Israeli Dominus comminatur; eo quod noluerit æquam Sileo, quæ vadii cum silentio; et veterem iusciniam averteri, eligens sibi fluenta Samaria, et gurgites Damasci. Et dabo, inquit, juvenes, principes eorum, et illusores dominabuntur eis. Lege Danieli, et Vetustum dierum invenies Deum; lege Apocalypsim Joannis, et caput Salvatoris candidum ut nivem, et quasi lanam albam reperiens. Jeremias quoque, qui sapiens erat, et cani ejus in sapientia reputabantur, prohibetur juvenem esse se dicere. Væ ergo terra, cujus rex est diabolus, qui semper non arum rerum cupidus, etiam in Abessalon adversus parentem rebellat; quæ iudices et principes eos habet, qui ament hujus sæculi voluptates, qui antequam dies mortis adveniat, dicunt: Manducemus, et bibamus; eras enim moriemur. E contra beata terra Ecclesiæ, cujus rex est Christus Filius ingenuorum, de Abraham, Isaac et Jacob, Prophetarum, quoque et Sanctorum omnium stirpe descendens, quibus peccatum non fuit dominatum; et ob

id vere fuerunt liberi. Ex quibus nata est Virgo li-
berior sancta Maria, nullum habens fructum, nul-
lum german ex latere; sed totus fructus ejus eru-
pit in florem, loquentem in Cantico Canticoꝝum:
» *Ego flos campi, et lilium convallium* Principes
» quoque ejus sunt Acepta, et omnes sancti, qui
» regem habent filium ingenitorum, filium liberie,
» non de ancilla Agar; sed de Sarræ libertate gene-
» ratum. Non comedunt manæ, nec velociter. Non
» enim presentem seculo querunt voluptatem;
» sed tempore suo manducabunt, cum retributio-
» nis tempus adveniet; et manducabunt in fortitu-
» dine, et non in confusione. Omne bonum præsen-
» tis sæculi confusio est; futuri, perpetua fortitudo.
» Tale quid et in Isaiâ dicitur: *Ecce qui seruiunt*
» *mibi, manducabunt; vos autem esurietis*. Et ite-
» rum: *Ecce qui seruiunt mihi, letabuntur; vos*
» *autem pudel!*
» In *pigrissimis humiliabitur contigatio; et in in-*
» *firmilate manuum stabit domus*. Domus nostra,
» cum statu hominis erecta est, et habitatio, quam

» habemus in cælis, si pigri sumus, et ad bona
» opera tardiores, humiliabitur. Et omnis contig-
» tio que debet eatenus portare in sublime, ad ter-
» ram corruens habitatorum suum opprimat. Cum-
» que auxilium manuum viri tumque toruerit,
» omnes desuper tempestates, et timborum ad nos
» turbo prorumpit. Porro quod in homine uno in-
» terpretati sumus, melius potest super Ecclesiâ ac-
» cipi, quod per negligentiam principum omnis ejus
» corrumpat altitudo; et ibi vitorum illecebæ sint,
» ubi tegmen putabatur esse virtutum. »

Hæc sunt exempla, quibus ad lectionem Opuscu-
lorum Hieronymi provocare te volui, lector studiose;
ratus in illis non Rabbincam et exsangnem erudi-
tionem te reperiturum, sed uberrimam pietatis et
religionis Christianæ fructus ex eorum lectione per-
cepturum. Denique nemo miretur si quid mihi exci-
derit in tanta tamque difficili editione Operum san-
cti Hieronymi; solus enim et nullius auxilio recrea-
tus hunc laborem Herculeo majorem suscipere com-
pulsus sum.

COMMENTARIUS

IN LIBRUM NOMINUM HEBRAICORUM

In edendis hodie sanctorum Patrum, aliorumve
Scriptorum opusculis ac syntagmatibus, sic nobis
usus est, ut perfecta completaque editione contex-
tum, præfatione totius operis prævia, seu prolego-
mena universalialitimum prælo subjiciantur; atque
capiti voluminis quasi componendo extrema manus
imponatur. Ex ea recepta modo apud librorum edi-
tores consuetudine vel hoc incommodum sæpius
emergere potest, quod dum auctor inceptum novæ edi-
tionis decurrit laborem, ipse mortem oppetat prius-
quam aggrediatur ad communicandam aliqua gene-
rali præfatione illam editionem; lectoremque stu-
diosum commonefaciat de multis a se graviter præ-
siliis, quorum notitia ab alio scriptore nobis deinceps
minime aperienda est. Hinc ego laudabilium studio-
rum discrimini obviam ire percipiens, librum H.ebrai-
corum Nominum, cujus forte præfationem ante vite
occasum non sum edidurus, Commentario hic illus-
trandum suscepi; ut sciret benignus lector in quan-
tas salebras primus inciderim correctoris officio
defunctus, depravata nomina undique convertens,
omissa bene multa repetens, ac superflua quæque
jugalans in volumine Hieronymiano, sæpius qui-
dem antehac edito; sed ut primis sic et secundis
curis male edito atque neglecto. Nullum enim (an-
dacter inquir) virorum doctorum opusculum ævo
nostro prodit in lucem cum tanta errorum congre-
rie; alium cum minori legentium utilitate. Quid
namque nullus est antea editus liber Nominum He-
braicorum, quam fœdum Hieronymi cadaver ad de-
terrendos simpliciores ab studio divinarum Littera-
rum, et ad commovendum eruditus cachinnum,

propter ineptias quibus scatet ubique totus? Opus
itaque ante nos adeo neglectum, et omni horridum
squalore, nunc vero integrum prorsus immacula-
tum, splendidumque, ne sua sponte natum pulerent
quidam fastidiosi rerum aestimatores, causas origi-
nesque tum veteris corruptelæ, tum exaltanti a
me laboris commentariolo decere volui, ut sic tan-
dem intelligant studiosi homines, quanta in antea
editis libris desidererent, et qualia perpressus sin-
luctando quotidie cum errorum monstris, atque por-
tentis verborum, que decem ad minus mensium
spatio exagitari, donec antiquarum obliteranda, ac
pro virili existingerem universa male scripta vel edi-
ta, nodum in Latinis exemplaribus Hieronymianis,
sed in Græcis etiam Fragmentis Philonis, ac toto
Origenis Lexico Græco Nominum Hebraicorum;
quæ hic magno labore descripsi ac interpretatus
sum.

CAPUT PRIMUM.

De Auctoribus libri Nominum Hebraicorum.

Tres simul hujus Operis scriptores fuisse docui
nos ultimus eorum ipso Hieronymo in ea quam edi-
dit ad frontem libri præfatione. Philo, vir disertiss-
mus, Judæorum prior fuit qui Nomina Hebraica ve-
teris Testamenti Græce interpretatus est, eorumque
etymologias juxta ordinem litterarum a latere copu-
lavit. Hunc excipit Origenes, qui inter cætera ingenii
sui præclara monumenta etiam in hoc laboravit, ut
quod Philo quasi Judæus omiserat, ipse ut Christia-

nus impletet: addens nempe Nomina Hebraico sin-
Teſtamenti, quæ apud Philonem nequaquam lege-
bantur. Tertius postea quoque hujus operis conditor
existit Hieronymus. Is vetus adificium nova cura
totum instauravit, fecisse se dicit quod non solum a
Latinis, sed a Græcis quoque appellandum sit: phi-
riam namque emendavit ad fidem Hebræorum fontium,
quæ in Philonis aut Origenis Græcis exemplaribus
depravata jacebant. Verum non facile dictum est, que-
nam sint Judæi Philonis vel Origenis, quænam Hiero-
nymi nostri in libro Nominum Hebraicorum. Neque
vero indicare voluit Hieronymus nomina aut verba
ab ipso casigata, et in meliorem formam restituta;
satis existians de iis lacere, quam quid reprehensio-
modestiam non pauca nos latent, quorum notitia
haud mediocriter juvat ad vitanda cæca præjudicia,
quibus hodie plures implicantur. Hujusmodi errorum
ne participes egomet inveniret, multo sudore quæsi-
vi quod nemo ante nos docuit, ut compertum aliqua
saltem ex parte habere, quæ propria Philonis, aut
Adamañti essent; et quænam Hieronymo ascriben-
da. De hoc igitur argumento disputandum nobis in-
cumbit in paragraphis consequentibus.

§ I. Quænam nomina Philoni Judæo accepta re-
feramus in libro Nominum Hebraicorum.

Si supersessent integra nonnulla exemplaria Græca
Philonis, nobis que ad usus fuissent concessa, omni
ambiguitate propulsa, statim innotesceret genuinus
illius fœtus, æque ut Hieronymiana in Nominibus
Hebræis restitudo; sed ad nostram usque ætatem
com minime pervenerit Hieronymi vulgo haberetur a
Græcis, et bibliothecæ oris impletet, alia ratione
judicium habendum erit de his quæ in questionem
sunt proposita. Distinctio itaque Hieronymianæ casti-
gationis in libro Nominum Hebraicorum ab iis quæ
Primum ejus conditor scriperat, petenda imprimis
mihi videtur et septuaginta Translatiorum editione,
quam utique solam noverat Philo Hellenista Judæus;
cuicque totus adhibebat in concinnando Nominum
Hebraicorum volumine: hinc enim manifesta prima
nobis erunt nomina, quæ integra adhuc perseverant,
ut a Philone mutata sunt de versione Septuaginta
Interpretum, et ab Hieronymo immutata relicta.

Hujus generis sunt primo verba Hebraica sine in-
terpretatione posita ab ipsis Septuaginta Translato-
ribus, quæ vel alter lecta, vel Latine versa habemus
a sancto Hieronymo. Exempli gratia in libro Gene-
sesis legebant LXX Interpretes, *Achi, Chazib, Naid*,
et similia nonnulla, quæ Hieronymus diverso modo
legenda decrevit, aut interpretatus est. Unde hæc
omnia reprehendens libro Questionum Hebraicorum
in Genesis, haud indocte de *Naid* observabat istud,
(Gen. iv. 16) *Et habitaculi in terra Naid*. « Quod
» Septuaginta inquit, *Naid*, translulerunt in Hebræo:
» *NOD* (נוד) dicitur, et interpretatur *σπιλαργος*, id
» est, instabilis et fluctuans, ac sedis incertæ. Non
» est igitur terra *Naid*, ut vulgus nostrorum putat;
» sed expletur sententia Dei, quod *huc atque illuc*

» *vagus et profectus oberravit* (Gen. xxxvii. 5. » De
» nomine *Chazib* consequenter etiam disputat, et post
» citatum Scripturæ testimonium juxta Septuaginta,
» Hæc autem erat in Chazbi, quando peperit eum,
» ita ait: Verbum Hebraicum hic pro loco vocabulo
» positum est, quod *Aguila* pro re translulit, dicens:
» Et factum est ut mentiretur in partu postquam
» genuit Selom. Postquam enim genuit Selom, stetit
» partus ejus. *Chazbi* ergo non nomen loci, sed
» mendacium dicitur. Unde et in alio loco scriptum
» est: Mentietur opus olivæ, id est, fructum olivæ
» non faciet. » Advertat prudens lector, nomen
» *Casbi* scriptum fuisse a Philone in libro Nominum
» Hebraicorum, juxta Græcum *Χαζβι* quod legitur
» apud LXX, sed ab Hieronymo restitutum ad fidem
» Hebræi fontis, ubi scriptum est *חזב*. *Chazib* cum
» *Zain* in medio et *Beth* in fine vocis. *Chazib* igitur
» partim Philonis est Judæus, partim Hieronymi nostri
» in libro jam dicto Heb. Nom.

Nefas esset omissis quod de nomine *Achi* idem
Hieronymus disseruit libro jam laudato Questionum
Hebraicorum in Genesis; pulchre enim hæc obser-
vare voluit super illo vocabulo « Bis in Genesis scri-
» ptum est *Achi*, et Hebræus ipse corruptus est; dicitur
» tur enim in *Ahu* (אח), hoc est, in palude. Sed
» quia *Yau* littera apud Hebræos, et *Jod* similes
» sunt, et tantum inquantum differunt, pro *Ahu*,
» *Achi* Septuaginta Interpretes translulerunt; et se-
» cundum consuetudinem suam ad expiendam
» duplicem aspirationem *Heth* Hebræus littera *Chi*
» Græcam litteram copulaverunt. » Ita est: bis in
» Genesis legitur *Achi* sive *Achai* apud Septuaginta,
» quia bis scriptum est in Hebræo *אחי אחי*, videlicet
» capite quadragesimo primo, versu secundo, et deci-
» mo octavo. Nam his locis pro Hebræo *באחיו* *baahiu*
» Septuaginta translulerunt *επι το* *Αχου*, id est, in *Achi*.
» Hoc autem quod in Genesis dicitur de Nominibus
» Hebræis sine interpretatione positus a Septuaginta
» ac deinde Philonis auctor derivatis in librum Hebr.
» Nom., observandum similiter monemus in cæteris ve-
» teris Instrumenti voluminibus, ubi quamplurima id
» genus nomina legentibus passim observanda veniunt.

Secundo nulli dubium esse potest, quod nomina
Græca posita pro Hebræis ascribantur Philoni Ju-
dæo, qui hæc omnia mutavit in LXX Translatione;
et Græca elementa quasi Hebræa interpretatus est.
Insigne hujus libertatis ejusdem etymologia et origo
Eroon, sive *Eroon* cum ejusdem etymologia et origo
copulata. Noto primum putum est verbum *Judæi* scrip-
toris Hellenistæ, qui Genesis c. pite quadragesimo
sexto, versu vigesimo octavo legebat, juxta Septua-
ginta Interpretes, Judam a Jacobo missum fuisse ad
» Joseph, ut occurreret et ad urbem Heroum, *וזר*
» *הרעון* *רוצח*, in terram Rauesse: cum teste Hiero-
» nyimo ac reclamanibus Hebræorum codicibus *Ranesse*
» scriptura nec urbem habeat *Eroon*, nec terram *Ranesse*
» sed tantum *Gessen*. Nominis igitur *הרעון*, *Eroon*,
» confecti a Septuaginta Interpretibus, rationem aique
» originem sic deducit Philo in libro Nominum Hebrai-
» corum, ac si aliquid in Genesis volumine Hebræo
» legerimus *הרעון* *Eroon*, quod non incongrue vertere-